

Megjelenik
minden hó 15-én,
három-négy ivnyi
tartalommal.

AKADÉMIAI ÉRTESITŐ

Szerkesztő
s kiadó hivatal a
Magyar Tudom.
Akadémiában.

SZERKESZTI

SZILY KÁLMÁN.

IV. KÖTET.

1893. Február 15.

2. FÜZET.

Elnöki beszéd.

B. Eötvös Loránd akadémiai elnöktől.

(Felolvasta a január hó 15-i Széchenyi-ünnepen.)

Tisztelt gyülekezet!

A művészet egy alkotásával ekesebb, a nemzet kegyeletének egy ereklyéjével gazdagabb lett ma ez a palota. Alapfalába illesztettük immár azt az ércztáblát, mely kidomborodó alakjaival elének tünteti a helyet és a pillanatot, a hol és a mikor hosszas tanácskozások után végre gróf Széchenyi István egy olyan szavat mondott ki, a mely tett volt és tetté vált a M. T. Akadémia megalapításában.

A történetíró kikutatta, a hagyomány szájról szájra hordta ez esemény emlékét.

Nem mentek feledésbe a részletek sem, tudjuk azt, kik voltak ott, mily sorban ültek, mit beszéltek, hogyan lelkesedtek, s az, a mi igazán megtörtént, már ma is a legenda költői fényében ragyog képzeletünk előtt.

Érczben megrögzítve, a művész ihlete által mégis új életre ébresztve áll most előttünk e jelenet. Összegyűltünk azért, hogy megünnepeljük a napot, melyen Széchenyi iránti kegyeletünknek ez újabb emlékjelét leleplezhattük.

Üdvözlöm az itt összegyűlteket, kik meghívásunkra megjelenve, ünnepünk fényét növelni segítenek, s köszönetet mondok különösen azoknak, kik velünk együtt összehordották az érczet, a melyből az emlék elkészülhetett.

*

1891. szeptember 21-ike Széchenyi születésének századik évfordulója volt. Száz év semmi különösét sem jelent a csillagász számításában, de nevezetes időszakasz egy nemzet történeti kegyeletében, és mert nem csak azokban, hanem ebben is válto-

zatlan törvények nyilvánulnak, azért épen úgy nem csalódhatik az, a ki a kellő pillanatban egy egészséges nemzet lelkesedésének felbuzdulására számít, a mint nem téved a csillagász, mikor valamely égi tűnemény megjelenését jósolja.

Igen, zavartalanul mint előbb forgott a föld és folytatta kimért útját ezen a napon is, az égi testek viszonyos állása és a földünkhöz kötött erők semmi különös eseménynek előjeleit nem mutatták és mégis megtörtént az, a minek az emberi érzések törvényei szerint történnie kellett, hogy annak a nagy földnek egy kicsiny, bércek övezte, folyamoktól átszelt térségén, a mi hazánkban minden érző szív egyszerre egy ugyanazon lelkesedésben dobbant fel, minden gondolkozó elme egyszerre egy ugyanazon emlékekkel foglalkozott.

Azt az ércztáblát is, mely immár palotánkat díszíti, az évforduló napján lelkünket emelő fölbuzdulás hozta létre. Azok állították, a kik magukat büszkén Széchenyi egyenes örökösének nevezhetik, azok a testületek és társulatok, melyeknek ő maga tűzött ki feladatot, melyek alapíttatásukat és felvirágzásukat közvetlenül neki köszönhetik.

Budapest fő- és székváros törvényhatósága, a k. m. Pénzügyminiszterium mint a lánczíd-társulat utódja, a Dunagőzhajózási társaság, a nemzeti Casino, a Lovaregylet, a pesti Hengermalom-társaság s vele együtt az országos magyar Malomegyesület állottak össze az Akadémiával azon czélból, hogy a százados évfordulónap lelkesedésének maradandó emlékjellel kifejezést adjanak.

Mindezen tevékenységükben s még társulati és hivatalos érintkezéseikben is egymástól ma már oly távol álló testületeknek ez az egyesülése épen ezen, az Akadémia alapításának pillanatát megörökítő táblának létesítésében bizonyára a legméltóbb hódolat Széchenyi emlékének, mert kifejezést ad annak a közös czélnek, melyért ő oly sokféle téren és oly sokat tett. Hiszen igaz, ő közöttünk a tevékenység minden mezején elhintette a művelődés magvait s aggódo tekintete egyformán fordult mindannyinak fejlődésére; de életfáját, melynek sorsával a maga, azaz nemzetének sorsát egybeforvva látta, mégis csak akkor ültette el, mikor ezt az Akadémiát alapította azért, hogy nemzetének fenmaradását és felvirágozását nyelvének kiművelése által biztosítsa.

Válságos korszak volt az nemzetünkre nézve, a melyben Széchenyi az újjáalakítás munkájához fogott. A gőzerő első hatalmas szárny-csapásaival, akkor kezdte meg az újkor ipara földünknek minden zugát felkereső térfoglalását, akkor, ennek nyomán indult meg az az újkori népvándorlás, mely zaj nélkül, de folytonosan és egyszerre minden irányban halad, s a műveltségétől elszigetelt, a multnak álmaiban szunnyadozó nemzetekre nézve

veszélyesebbé válhatik, mint a középkor vándorseregei, hiszen annak ellenében hasztalan ontának vérüket, mert a diadal koczkalapja végre is nem a csatában erősebb, hanem a műveltebb oldalára dől.

Csak idő kérdése volt az, mikor foglalja el az európai műveltség ezt a szép országot. Ne ámítsuk magunkat — a mi közreműködésünk nélkül is épültek volna itt vasutak és hidak, járnának gőzhajók a Dunán, örölnék a gőzgépek arany szemű buzánkat; száguldának rónáinkon a nemesvérű paripák, s még a finomabb társadalmi élet, sőt talán a tudomány is meghonosodott volna itt; de mit érne nekünk mind ez a műveltség Magyarországon, ha nem a magyarnak műveltsége volna.

A magyarnak műveltséget adni azért, hogy honában magyar maradhasson, ez volt a cél, a melyért Széchenyi küzdött s a melyért, erejének teljes megfeszítésével, versenyezve iparkodott megelőzni, és meg is előzte az idegen térítőket, kik már nem keshettek sokáig.

Isten áldása volt az nekünk, hogy a nyugot újkori műveltségének segédeszközeiből a legtöbbet épen a haza azon fiának kezéből kaphattuk, a ki bár mindenben nagy volt, mégis a nemzete iránti rajongó szeretetben volt a legnagyobb.

Magyar ember vetette el e földön az új század műveltségének magvait, s azért az aratás is a magyaré lett, s bizony Széchenyi és mindazok, kik e munkát vele együtt megkezdették és folytatták, újabb századok és ezredévekre hódították meg nekünk ezt a földet, a mely talán még sohasem volt inkább kitéve a veszélynek, hogy más műveltebb nemzetek gyarmatává váljék, mint e század első felében, mikor a gépeivel, a hatalomnak ez újabb fegyvereivel megerősödött Európa életfentartására szükséges térségeken parlagon heverő pusztaságot tovább nem tűrhetett. De ő, a ki szélesen feltárta a kaput, melyen át a nyugoti műveltség gazdag kincseivel ide eljuthatott, tudományban és mesterségben s az azokkal járó gazdagságban csak segédeszközöket látott, melyek nélkül nemzete fenn nem állhat. Egy nemzet azonban csak nyelvében él igazán, s a műveltség csak ott válhatik nemzeti műveltséggé, a hol annak kifejezésére és terjesztésére alkalmas nyelvet talál, mely a gyermekmesétől kezdve a tudós fejtegetéseig mindent pontosan és szépen kimondani tud. Hogy azt művelje s azzal a legfőbb, a többbit megelőző nemzeti feladatot teljesítse, ezért alapította Széchenyi minden egyebek előtt ezt az Akadémiát, s ezért ragaszkodott hozzá meglehetősen egész lelkesedésével még később is, a mikor a hazafias tevékenység már inkább a gyakorlati élet feladatára irányult.

1844-ben az Akadémia elnöki székéből mondott beszédében üdvözlöi ugyan az e téren működő hazafiakat, de elpanaszolván

azt, hogy az Akadémia már jóformán kiesett a divatból, így szól hozzájuk: «A haza szent nevében! ápoljuk és dajkáljuk anyanyelvünket ernyedetlen hűséggel, s nemcsak Akadémiánk és a nyilvános élet tágabb határai közt, de a társas és családi viszonyok szűkebb köreiben is, a hol tűzhelyeink égnek, hol szív-rokonaink laknak; azon okból pedig, mert a haladás mezején száz utakon kötelességünk közelíteni nemzeti üdülésünk főcéljához, és újabb intézetek tán hathatósabban fogják előmozdítani lépteinket, azért Akadémiánktól se vonjuk meg sympathiánkat, segédkezünket; de midőn új lelkesedéssel hevülünk újakra, mindazon fennállók iránt se hidegüljünk el, melyek előmenetelünknek szinte tényezői».

Valóban Széchenyi minden alkotásának csak egy célja volt, nemzetünk előmenetele, és mert valamennyi tette közül az Akadémia alapítása nemcsak időben az első, hanem az is, a melyből ez a cél a legvilágosabban tűnik elő, azért az ő nagy feladatait öröklő utódok ennek az egynek képében valamennyinek emelnek emléket.

Igy létesült és ezt jelenti a ma leleplezett emléktábla.

Egy fiatal művészünk, Holló Barnabás, Strobl Alajos tanárának műtermében mintázta azt; Beschorner úr öntötte ércbe Budapesten. Egy, az e közös célra egybeállott testületek képviselőiből alkotott bizottság vezérelte a munkálatokat. A bizottság feladata volt különösen a történeti hűségre ügyelni, a művészt az ércnek holt anyagába életet önteni. Én úgy látom, az egyik, mint a másik megfelelt feladatának. Fogadják érte köszönetünket.

És most, tisztelt gyülekezet! a mikor a Széchenyi tevékenységének egyik örököse, az Akadémia nevében átveszem az ereklyét, melyet az örökötársak a mi gondozásunkra bízta, szívern mélyéből fejezem ki hálámat nekik anyagi támogatásukért s még inkább belénk helyezett bizalmukért.

Nemcsak holt ékesség lesz ez a tábla palotánkon, fel fogja az eleveníteni körünkben a nagy multnak emlékét, s lelkünk elé fogja varázsolni Széchenyi jóslatát, a még nagyobb jövőt s az azzal járó napról napra nagyobbodó feladatokat. A nemzettől kaptuk mindenünket, a nemzet javára fejtsük ki minden erőnket.

Ne riaszson vissza minket soha a munka nehéz volta vagy hosszadalmassága, ne ragadjon el soha a túlzások téves útjára s pillanatnyi tetszésnek ingere, legyünk hazafiak mindenben, a mit teszünk, de hazafiságunk nem a chauvinisták hazafisága, hanem a Széchenyi hazafisága legyen. Ismételve s mindig ugyanazzal a szenvedélyes hévvel intett ő minket arra, hogy csak szellemi felsőbbség által, nem pedig a kérkedés és elbizakodottság túlzásaival biztosíthatjuk nemzetiségünket, csak azzal és nem erőszakkal terjeszthetjük nyelvünket és vele együtt műveltségünket.

Törekedjünk azért erre a felsőbbiségre és pedig törekedjék arra a nemzetnek minden tagja személyes erőinek és erényeinek fejlesztése és kifejtése által, kiki a maga tevékenységének körében, s a mikor azt látjuk, hogy más nemzetek a műveltség egy és más ágában megelőztek, akkor ne várjunk tétlenül, míg a haladás mint idegen hódító foglal tért hazánkban, hanem haladjunk inkább mi magunk, mert annak, a ki nemzetét igazán szereti, a műveltség dolgában alkudozni s annak egy alantabb fokával megelégedni nem szabad.

És mert kétségtelen, hogy az egyesek törekvéseinek, úgy mint egész nemzetek haladásának állandó irányt leginkább csak az eszmények adhatnak, azért válaszszuk meg helyesen a mi eszményünket. Legyen az a Széchenyi ideál népe.

«Képzeljünk magunknak», így szólt ő hozzánk, «habár csak egy millió főből álló nemzeti családot, melyben annyi értelmi súly, polgári erény, szép szokás, izlési varázs, kiművelt tudomány, életbölcsesség, gyakorlati tapintat s több efféle elsőbbség volna felhalmozva, mikép mindenben segédkezet, helyes útmutatást, bölcs tanácsot tudna adni, minden készítményei tökélyvel volnának végezve, körében akaratlanul is jól és kellemesen érezné kiki magát, mert mind családi, mind társasági viszonyai bájteliek volnának s mely mintegy bölcsője és kincstára volna minden emberi találmánynak és előmenetelnek, intézményeinek jótékony voltát pedig kiki egyaránt édelhetné, szóval, melyről értelmi felsőbbiségénél fogva azt lehetne mondani: az oknak népe. S meg kell engednünk, mikép ily ideál népben lassankint mindannak el kellene olvadnia, ki azzal szorosb érintkezésbe jó. Magamagától, s a nélkül, hogy tolakodó volna, nőne és terjedne az; mert midőn mindenben mintául szolgálhatna s példakép vétetnék, természetes, hogy lassankint mindenben utánozva is lenne, s ekkép mind nézetit, mind szokásit és ezekkel múlhatlan érzelmit is lassankint azokra ruházná, kik vele érintkezésbe jönnek, mi által nyelve is terjedne múlhatlan; mert ébredjen csak egyszer érzet, s bizony ennek tolmácsa, a rokonhángú szó sem marad el sokáig.»

Tisztelt gyülekezet! Úgy mint az eszmék, úgy az eszmények is csak lassan vernek egy nép szívében gyökeret s bizony nem egész nemzetünk értette meg és fogadta el a Széchenyi ideálját; vannak még ma is olyanok közöttünk, a kik a múltnak képein gyönyörködve, a párducz bőrös ősök csillogó korszakát szeretnék újra feleleveníteni, és vannak még többen, a kiknek minden erejét lefoglalja a politikai pártok viszálya s a kik a kormányt kárhoztatva vagy magasztalva, azt hiszik, hogy a törvények javítása egymagában elég népünk üdvének biztosítására.

Nem nagy még azoknak száma, vagy talán csak ritkán

hallatszik szavuk, kiket Széchenyi eszménye egészen áthatott, a kik nem riadva vissza a messzeségtől, melyben az ma még előttük áll, saját tevékenységük terén serény munkájukkal törekednek megvalósítani abból legalább a megvalósíthatót.

A M. T. Akadémia ez eszmény öréke tartja magát s azért, hogy újra meg újra feleleveníthesse annak emlékét, a ki neki nemcsak alapkövet rakott, de eszményt is állított, a századik évforduló alkalmából elhatározta, hogy ezentúl évenként Széchenyi-ünnepre fog összegyűlni. Ez ünnepélyes ülések tárgyai az egyes osztályok szerint váltakozó sorrendben a tudományok egyes ágainak haladásával, vagy fontosabb kérdéseivel foglalkozó előadások lesznek, melyekben a világ haladása mellett előtűntetve lesz az is, mi részünk volt abban nekünk magunknak. Ma kezdjük meg az ülések sorát, ennek az elsőnek tárgya «Széchenyi és a magyar költészet» lesz, a költészet után, mely a nemzet szívéhez legközelebb áll, folytatni fogjuk a jövő években az irodalom és a tudománynak más, attól már messzebb fekvő ágaiból vett tárgyakkal; de azért bármily messze is terjedjen ki figyelmünk köre, Széchenyi nagy alakját szemünk elől mégis sohasem téveszthetjük, hiszen távolodni attól csak annyival akarunk, a mennyivel emelkedni bírunk.

A ki a hegyre kapaszkodik, az a mint emelkedik, mindig többet és többet lát, s a mikor végre valamely magaslaton megállva körültekint, egész világ terül el szemei előtt, mely csillogó folyóival s a távolban kéklő, égbenyúló csúcaival elbűvöli és hívogatja magához; de ott alant a völgyben feltűnik a szülőház födele, felhangzik onnét a templom harangja s ez a hívó szótat eloszlatja a csalfa álmképeket.

Ne féljünk mi attól, hogy nemzetünk, mert emelkedése közben a világ tudományából és művészetéből többet és többet fog áttekinteni és magába venni, azért a világpolgárság áltánának követőjévé fajulhatna, ne féljünk attól, legalább addig, a míg itt körünkben, mint a harang intő szava, újra meg újra felhangzik gróf Széchenyi István neve!

És most felkérem a sort megkezdő első osztály elnökét, Zichy Antal ő méltóságát, nyissa meg az ülést.